

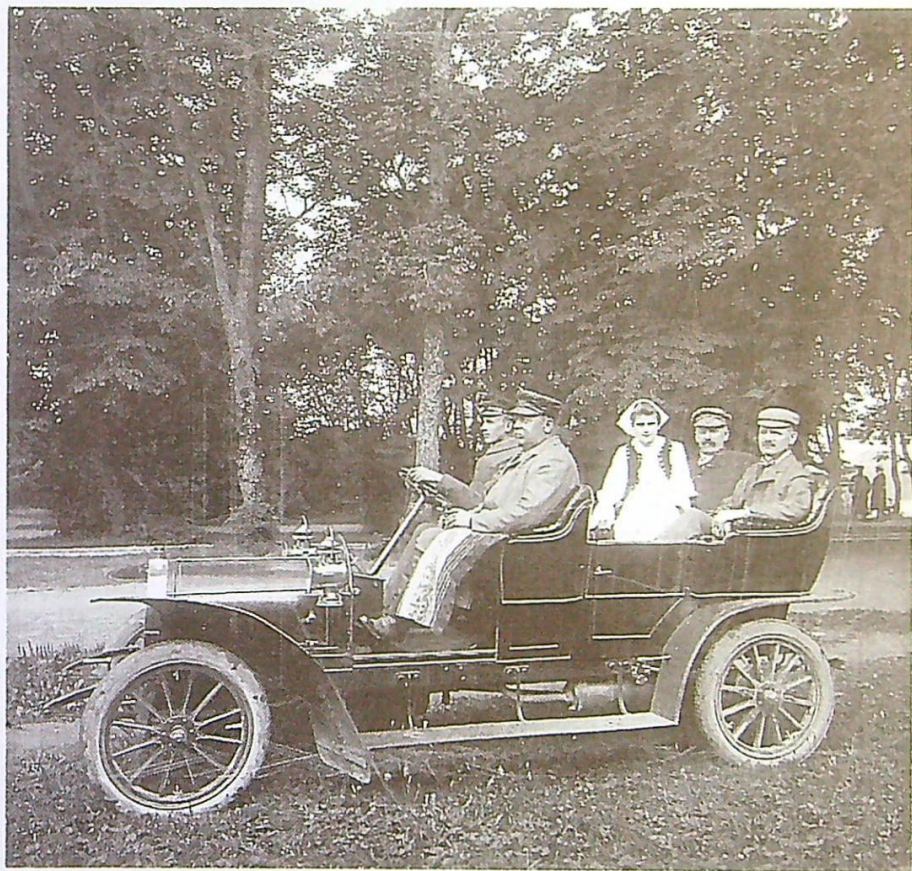
Västanbladet

GöteborgsRegionens Släktforskare

Årg 18

2001

Nr 2

Brukspatron Eskil Larsson på Thorskog omkr. år 1910 (i framsätet).

INNEHÅLL NR 2 - 2001

VI MÖTS.....	3
BORAS SLÄKTFORSKARDAGAR ..	4
VERKSAMHETSBERÄTTELSE	4
<i>Per Clemensson:</i>	
THORSKOGS SLOTT OCH BRUK ..	7
<i>Ewert Arwidsson:</i>	
THORSKOGS VARV	8
REPSLAGARMUSEET	13
<i>Birthe Fihn:</i>	
LILLA EDET-LANDETS ÄLDSTA SLUSS	14
<i>Ulf Andersson - Louise Lönnroth:</i>	
OM TRYCKFRIHETEN, OFFENTLIG- HETEN OCH ARKIVEN	15
FORSKARCENTRA	19
<i>Sonja Rindby:</i>	
FAMILJEN CHAPMAN	21
LANDET RUNT	25
FORSKA MED G R S DATORER	28

NÄSTA NUMMER AV VÄSTANBLADET
UTKOMMER OMKR. 1 SEPT 2001.
MANUSSTOPP DEN 6 AUG.

ISSN - 1102 - 4453

Kopierad på miljövänligt papper hos
Mediagruppen KOPIERINGEN AB, Gbg

GöteborgsRegionens Släktforskare

MEDLEMSORGANISATION I SVERIGES
SLÄKTFORSKARFÖRBUND

Erik Dahlbergsgatan 36 B, 411 26 GÖTEBORG
Tel. 031 - 13 12 26 (tisd. 10-12, torsd. 10-14),
Postgiro 24 23 85 - 3

Styrelse 2001

Ordf.	Rolf Ekelund, 031 - 93 15 15 Lerdalav. Pl. 5114, 429 34 KULLAVIK
V. ordf.	Per Clemensson, 031 - 20 65 63 S. Vägen 79, 412 54 GÖTEBORG
Bibl.	Tommy Näzell, 031 - 338 08 58 Klarbärsv. 18, 435 43 PIXBO
Sekr.	Joel Holger, 031 - 40 85 20, Lilla Danska V. 2, 412 74 GÖTEBORG
Kassör	Ewert Arwidsson, 0520 - 707 39, Göte- borgsv. 91 A, 461 54 TROLLHÄTTAN
Klubbm.	Karin Holger, 031 - 40 85 20 Lilla Danska V. 2, 412 74 GÖTEBORG
Övriga	Ingegärd Almquist-Persson 031 - 44 18 13, Postgången 1 A, 433 34 PARTILLE
	LarsOlof Lööf, 031 - 40 57 51 S. Vägen 95, 412 63 GÖTEBORG
	Örjan Nordmalm, 031 - 20 57 27, Bohusg. 24, 411 39 GÖTEBORG
Suppl.	Per Liljeström, 0302 - 131 91 Vänskapen 3 e, 443 34 LERUM
	Sonja Rindby, 031 - 25 99 51 Munkebäcksg. 23, 416 53 GÖTEBORG
	Sybil Winell, 031 - 16 05 95 Föreningsg. 16 E, 411 27 GÖTEBORG

Västanbladet

Ansvarig utgivare: Per Liljeström

Redaktionskommitté:

Per Clemensson, Per Liljeström och Joel Holger

Västanbladet ingår i medlemsavgiften 150.- kr/år
och utkommer årligen med fyra nummer.

vi möts

MEDLEM !

DU TÄNKER VÄL PÅ ATT DET ÄR DU

SOM ÄR FÖRENINGEN, UTAN DIG BLIR DET INGEN VERKSAMHET !

GRS PROGRAM VÅREN 2001

MÅNDAGEN DEN 23 APRIL KI 15.45. Visning av Stadsbyggnadskontorets Arkiv med göteborgskartor mm. Plats: Entréhallen Köpmansgatan 20. Ingen avgift. Max. 25 pers. Anmälan senast torsdagen innan.

MÅNDAGEN DEN 7 MAJ KI 16.00. Stampens kyrkogård visas av arkivarie **Bengt O T Sjögren**. Saml. vid Mariakyrkan. Ingen avgift el. anmälan.

LÖRDAGEN DEN 19 MAJ KI 09.00 från Exercishuset. **Bussutfärd till Repslagarmuseet i Älvängen och Thorskogs Slott** vid Göta Älv. Visningar, förmiddagskaffe och lunch med kaffe o. kaka på slottet, kostnad 350.- kr. Anmälan senast fredag den 11 maj.

Se vidare artiklar på sidorna 7-14

HÖSTEN

FRED/LÖRD/SÖNDAG DEN 24/25/26 AUG. Släktforskardagar i Borås.

Se sidan 4

MÅNDAGEN DEN 10 SEPT. KI 15.00. Visning av Synagogan, Östra Larmgatan 12. Alla manliga besökare skall ha huvudbonad: keps, hatt e.d. Större väskor, inkopplade mobiltelefoner är ej tillåtna. Entré genom församlingshuset. Anmälan senast torsdagen innan.

LÖRDAGEN DEN 22 SEPT. KI 08.00 från Exercishuset. **Bussutfärd till Emigrantinstitutet i Växjö, Glasmuseet och Huseby bruk.** Visningar, förmiddagskaffe och lunch på Huseby. Anmälan mm, se nästa nr av Västanbladet.

ANMÄLAN i så god tid som möjligt till

Stina Börjeson tel. 031 - 25 75 55 eller Karin Holger tel. 031 - 40 85 20

Mycket välkomna, tag gärna med gäster !

Ev. återbud måste anmälas.

Välkommen till Borås och

Släktforskar dagarna 24-26 augusti 2001

"Från gårdfarihandel till postorder"

Bussutflykter på fredag. Föredrag och utställningar på lördag/söndag.

Sveriges Släktforskarförbunds Riksstämma lördag kl. 13.00.

www.boras2001.shows.it

Plats: Borås parkens/Folkets Parks Rotunda samt Parkhallen.

Se vidare G R S anslagstavla om fullständigt program, tider mm

Föredrag. Lördag 25 aug.

kl. 10.15 Rolf Ekelund: "Från vävnadsförläggare till textil-industri"

kl. 11.15 Lars Johansson: "Knallens liv och leverne"

Söndag 26 aug.

kl. 10.00 Anna-Lena Hultman: "Källor till emigrantforskning"

kl. 11.00 Kjell Henrysson: "Rusthåll och rusthållare"

kl. 13.00 Örjan Hill: "Säterier i Sjuhäradsbygden"

kl. 14.00 Urban Sikeborg: "Källkritik"

GöteborgsRegionens Släktforskare VERKSAMHETSBERÄTTELSE 2000

Vid årsmötet den 19 mars 2001 godkändes styrelsens
verksamhetsberättelse och bokslut för år 2000. Bokslutet finns på sid. 6.

Verksamhetsberättelsen följer här i sammandrag:

Medlemmar: GRS medlemsantal var vid årsskiftet 2000/2001 401 medlemmar,
en ökning med 23 medlemmar under år 2000.

Styrelsen: Styrelsen har haft 9 st protokollförda sammanträden.

Sammankomster: 307 medlemmar och gäster har varit närvarande vid följande möten:
27/1. Tillsammans med Arkivarier i Väst samt Släktdata anordnades på Landsarkivet ett
välbesökt föredrag av Ingemar Carlsson med titeln "När källorna ljuger . . ."

21/2. Föreningskväll med föredrag av Lennart Revborn om
"Sjömanshusen i Sverige och sjömännen i rullorna".

13/3. Årsmöte.

Definitivt beslut togs om vårt nya föreningsnamn: GöteborgsRegionens Släktforskare.
LarsOlof Lööf valdes till hedersledamot i föreningen.

Efter förhandlingarna föredrag av Lars Melchior med titeln "Strömbåtarna och deras
besättningar".

10/4. Föreningskväll med föredrag av Ann-Christin Alexandersson :
"Känsö, karantänstationen i Göteborgs inlopp".

21/5. Vårutfärd med skärgårdsbåt till Känsö karantänstation i Göteborgs södra skärgård tillsammans med IOGT-NTO. F.kaptenen på KA4 Gustav Lundberg berättade om öns historia och byggnader. Småskolläraren Lill Weibull visade öns säregna växter och djurliv. Den medhavda matsäcken åt vi utomhus på trädgårdsplanen. 42 medlemmar i GRS medföljde utfärden.

11/9 samt 18.9. Gamla mosaiska begravningsplatsen och kapellet från 1864 förevisades av Ulf Fridberg.

30/9. Bussutfärd till Linneväveriet i Horred och Förläggarboden med möjligheter till inköp. Efter lunch i Gällinge på Skårgården åkte vi till Äskhults by där gårdarna Bengts, Derras, Jönsas och Göttsas förevisades. 31 medlemmar deltog.

7/10. Släktforskar dag i Mölndal. Bokbord och antavlor visades för allmänheten.

23/10. Visafton med Lasse Dahlquist-Sällskapet och duon 'High Tone Singers' i Kustens hus.

11/11. Arkivens dag på Landsarkivet i Göteborg. Bokbord och antavlor på skärmar ställdes ut i entréhallen. Många besökande och intresserade personer stannade upp på vägen till Landsarkivets visningar och föredrag.

20/11. Höstmöte. Budget för år 2001 fastlades. Medlemsavgiften höjdes till 150.- kr samt 50.- kr för familjemedlem. Styrelse (sid 2 i Västanbladet) och revisorer valdes. Efter förhandlingarna kåserade Ove Drejenstam och visade många bilder om gångna tiders Västra Frölunda.

Övrig verksamhet: Egen hemsida har lagts ut på Internet: www.genealogi.se/grs.htm Under året har hållits fyra släktforskar kurser i lokalerna i samarbete med SPF, PRO och NBV. Bibliotek och expedition har varit öppna på tisdagar och torsdagar samt haft 819 noterade besök och under föreningskvällarna har ytterligare 126 medlemmar bekantat sig med bokbeståndet, som nu omfattar 5064 nummer. Dessutom finns ett 70-tal tidskrifter från andra släktforskarföreningar.

Biblioteket har haft tre datorer för forskning och registrering av bokbeståndet. Nya cd-skivor har anskaffats. Torsdagsgruppen har fortsatt med sitt arbete med den Långströmska klippsamlingen.

Västanbladet har utkommit med fyra nummer. Medlemsmatrikel 2000 har utskickats till alla medlemmar. GRS har som gåva av Stina Börjeson och Rolf Ekelund erhållit en over-headprojektor till bildvisningar.

Ekonomi: Ett överskott uppkom med anl. av samtidiga bidrag från Västra Götalandsregionen, Bingo samt Föreningsförvaltningen i Gbg. Överskottet har fonderats.

Styrelsen framför härmed föreningens varma tack till bidragsgivarna. Ett stort tack riktas också till alla de föreningsmedlemmar, som bidragit till verksamheten genom personliga insatser och gåvor, alltifrån bokgåvor till extra ekonomiskt stöd i samband med medlemsavgiften.

2000 års styrelse

Resultaträkning per 2000-12-31

<u>Intäkter</u>	
Årsavgifter	46279,00
Gåvor	2412,50
Bidrag	7326,00
Långströmska fonden	2000,00
Lotterier	9618,00
Mötesintäkter	3663,90
Bokförsäljn	823,50
Västanbladet	2160,00
Räntor	284,44
Summa	74567,34

<u>Kostnader</u>	
Hyror	34000,00
Administration	8571,70
Västanbladet	15033,00
Prenumerationer	200,00
Försäkringar	460,00
Föreningsavgifter	3387,00
Telefon	1715,00
Energi	1331,00
Uppvaktningar	400,00
Balanserad vinst	9469,64
Summa	74567,34

Balansräkning per 2000-12-31

<u>Tillgångar</u>	
Kassa	0,00
Bank	23987,12
Postgiro	44147,01
Böcker, inventarier	16670,00
Förlinbetald hyra jan-mars 2001	8500,00
Summa	93304,13

<u>Skulder</u>	
Långströmska fonden	11062,90
Biblioteksfonden	16670,00
Ständiga medlemmars fond	3311,95
Personhistoriska fonden	11719,55
Reservfonden	17699,64
Förlinbetalda medlemsavgifter	30765,09
Gåvor	1475,00
Prenumeration Västanbladet år 2001	600,00
Årets överskott	0,00
Summa	93304,13

THORSKOGS SLOTT OCH BRUK

Korta fakta av Per Clemensson

Thorskogs corps-de-logi. Stora entrén från väster. Bild: Svenska Hem i ord och bilder

Thorskogs bruksegendom och slott är beläget i Västerlanda församling strax norr om Kungälv i södra Bohuslän och har gamla anor.

- 1249 lär ett möte mellan Birger Jarl och konung Hakon Hakonsson ha ägt rum här, dvs på Thorskabakke (enligt Holmbergs Bohusläns historia = Thorskog), rörande äktenskap mellan sonen Hakon och Birgers dotter Rikissa.
Under medeltiden tillhörde gården Kongahälla kloster och blev vid reformationen kronans egendom.
- 1738 inköptes Thorskogs egendom av handlanden Olof Wengren i Göteborg.
Han byggde också ett corps-de-logi.
- 1748 erhöll Thorskog bruksprivilegier.
- 1796 dog Olof Wengren och i början på
- 1800-t övertogs Thorskog av J N Petersson och J P Wedelin och bruket förföll och gick i konkurs. Wedelin ersattes av grosshandlanden N Grönberg från Göteborg.
- 1832 såldes Thorskog till grosshandlanden C F Trahn från Hamburg.

- 1859 såldes Thorskog till danske hovjägmästaren A F Ostwald.
- 1866 försattes Ostwald i konkurs och Thorskog såldes till Jacob Trahn som samma år överlät bruket till grosshandlarna i Göteborg C F Carlbom och P Möller samt handlanden i
- 1867 Lödöse Petter Larsson. Möller och Carlbom löstes in 1867
- 1871 resp 1871 och Petter Larsson blev ensam ägare och drev vid Thorskog en omfattande varvsrörelse och mekanisk verkstad.
- (Se vidare Ewert Arwidssons artikel om varvet och dess utveckling).

Petter Larsson (1833-1912) föddes i Åmål som son av en hemmansägare och blev så småningom efter att ha verkat som handelsbetjänt i Partille och Göteborg virkes- och spannmålshandlande i Lödöse.

1865 började Larsson bygga mindre båtar i Lödöse. Samma år vigdes han vid Hanna Maria Olsson från Lilla Edet (född 1827 i Nödinge församling och dotter av en hemmansägare i Jordfallet). Hon hade 1840 flyttat som fosterbarn till en handlande i Lilla Edet. Fosterfadern dog 1847 och Maria drev lanthandeln vidare och öppnade 1858 en klädesaffär. Troligen kom pengarna till inköpet av Thorskog delvis från Maria Olsson.

Petter Larsson var även ägare av ett par gårdar i Dalsland och han ägde under en tid Ströms säteri, där han deltog i startandet av Inlands pappersbruk och Torps tegelbruk. Han fick Vasaorden.

- 1883/4 drogs en telelinje från Kungälv.
- 1886 togs elanläggningen i bruk med kraft från dämmena ovanför slottet med en fallhöjd på 40 m.
- 1892 revs 1700-talsbyggnaden på Thorskog och med tegel från Torp byggdes det nuvarande corps-de-logiet efter ritningar av stadsarkitekten C F Fahlström i Göteborg.
- 1900-5 byggdes nya ekonomibygnader.
- 1912 dog Petter Larsson och sonen **Eskil Larsson** (1871-1926) övertog rörelsen. Han var sedan 1903 gift med sin kusin Ester Larsson (1878-1944)
- 1926 avvecklades varvsrörelsen.
- 1938 byggdes en kraftstation för försörjning av Västerlanda och Romelanda med ström.
- 1900-t Under 1900-talet har slottet varit privatbostad och under de senaste decennierna har egendomen utvecklats till en omfattande hotell- och konferensanläggning.

Läs vidare:

- Waldemar Swahn: Thorskogs bruk (i Svenska Hem i Ord och Bilder 1920)
- Karin Lorenz: Drömmen för en dräng (i Antik och Auktion nr 9 1995)
- Hans-Bertil Svensson: P Larsson. Thorskogs mek verkstad och skeppsvarv 1866-1926. Göteborgs Universitet 1963.
- Inga-Lill Rydén: Thorskog förr i tiden. 1998.

Thorskogs Varv

av Ewert Arwidsson

O rten Torskog ligger på Bohusläns- sidan av Göta Älv och mitt emot Lö- döse. Göta älv dalen är en region med gamla skeppsbyggerier. I Lödöse byggdes båtar redan på 1500-talet och mellan Bohus och Vänersborg har det under 1800- och 1900-talen funnits åtmin- stone 25 varv, från enkla träbåtsvarv till Lödöse Varv med avancerade fartygsbyg- gen under 1970-talet. Denna verksamhet är föga känd men under senare år har en hel del skrivits om den. Skälen till att de äldre mekaniska verkstäderna uppstod i de inre vattensystemen var främst tekniska. Ång- maskinerna arbetade med lågt tryck, vilket medförde hög kolåtgång. Därför kunde far- tygen endast användas i kust- eller inlands- fart, där kolningsstationerna låg tätt. Den moderna svenska varvsindustrins vagg- a får anses ha stått i Motala, där verkstä- derna för Göta kanalbyggnationen som bi- produkt även byggde båtar.

Thorskogs mekaniska verkstad och skeppsvarv är ett exempel på ett familjefö- retag som startas, utvecklas och mognar under den driftige entreprenören Petter Larsson och som sedan avvecklas, då ef- terträdaren sonen Eskil Larsson varken ge- nom tur eller skicklighet lyckas lotsa företa- get vidare under åren efter första världskri- get. Thorskogs mekaniska verkstad och skeppsvarv var det första varvet som drevs under industriella former och som utveck- lade en kapacitet utan tidigare motsvarig- het. Av varvsanläggningen finns just ingen- ting kvar idag.

Redan 1738 började göteborgsköpmannen Olof Wengren (1707-1795) att anlägga ett

järnmanufakturbruk vid Torskog och den 21 december 1748 fick han ett privilegium för detta. Smedjor byggdes vid fallen i ån, där fallhöjden från bergsplatån är cirka 100 m. För att få jämnare vattenflöde dämades Thorskogsvattnets naturliga avrinning upp och ett dammsystem skapades där de två konstgjorda sjöarna Stendammen och Spikdammen bildades. Efter Wengrens för- säljning av Thorskogs Jern och Stålmanu- fakturverk den 28 november 1780 gick verksamheten skiftande öden till mötes un- der olika ägare. Den 31 juli 1866 köpte ett bolag bestående av handlanden C.F. Carl- bom, Göteborg, grosshandlaren P. Möller, Göteborg, och handlanden Petter Larsson, Lödöse, egendomen för 51.400 riksdaler riksmünt. Intressenterna satsade en tredje- del var. Möller gick i konkurs 1867 och hans andel inlöstes av Larsson, som sedan 1871 köpte ut Carlbom och blev ensam ägare till Thorskogs bruk och lantegendom.

Petter Larsson föddes den 8 februari 1833 i Jakobsbyn i Åmåls landsförsamling. Han var son till lantbrukaren och nämndeman- nen Lars Andersson och hans hustru Anna. 1853 flyttar Petter till Partille, 1856 till Göte- borg och 1864 till Gamla Lödöse. Under göteborgsåren avancerade han från han- delsbetjänt till handelsbokhållare. I Lödöse var han spannmåls- och virkeshandlare. 1865 började han också bygga mindre skonare, galeaser och skärgårdsjakter. För sådana byggnationer krävdes i stort sett endast virke, timmermän och en "basugn", d v s en baskista med en intilliggande ångpanneanläggning, som värmdes upp bräderna i kistan så att de blev formbara. I och med förvärvet av Thorskogs bruk flyt-

tade Petter Larsson över skeppsbyggeriet och hela sin verksamhet dit. Förutsättningarna för att starta en lönande varvsindustri var goda. Fartygens storleksförändring kunde inte förutses vid denna tid men genom valet av Thorskog med sjösättning i älven, kom varvets framtida verksamhet att begränsas till byggnation av kanal-, Nordsjö- och Östersjötonnage. Petter Larsson var ingen tekniker utan han stod för de ekonomiska resurserna. Han lyckades dock locka yrkeskunnigt folk till Thorskog.

Den mekanisk verkstaden och skeppsvarvet byggde vidare på den gamla bruksrörelsen där de nödvändigaste verkstäderna och en billig och pålitlig kraftkälla i vattenkraften redan fanns. Vid fallen byggdes 1868 ett gjuteri och en smältugn samt 1870 ett spantplan och en spantugn. Vid älven fanns 1876 ett magasin, några förrådsbyggnader, ett boningshus, tre stapelbäddar och två lastkajer. Under 1880-talet flyttade verkstäderna ner till älvstranden och fallkraften leddes dit ner genom tunnlar och turbiner. Plåtslagarverkstaden uppfördes 1882 och gjuteriet 1884. Den mekaniska verkstaden kom i fullt utbyggt skick att bestå av filar- eller maskinverkstaden och en pannverkstad. På vinden hade man en utslagsvind för fartygsritningar och modellsnickeri. Snickarverkstaden uppfördes 1880-talet och kopparslagarverkstaden troligen på 1900-talet. Det fanns en liten fast arbetarstam av spiksmeder på Thorskogs bruk, vilka inlemmades i varvsproduktionen. Den viktigaste gruppen under åren 1870-1878 var timmermännen. De rekryterades från lödösesidan där träbåtsvarven låg. En del var även bosatta i Västerlanda och anställda på träbåtsvarvet i Bangsbo. Det senare var en hemmansdel under Amneröd strax norr om Thorskog och uppkallat efter den danske skeppsbyggmästaren Jo-

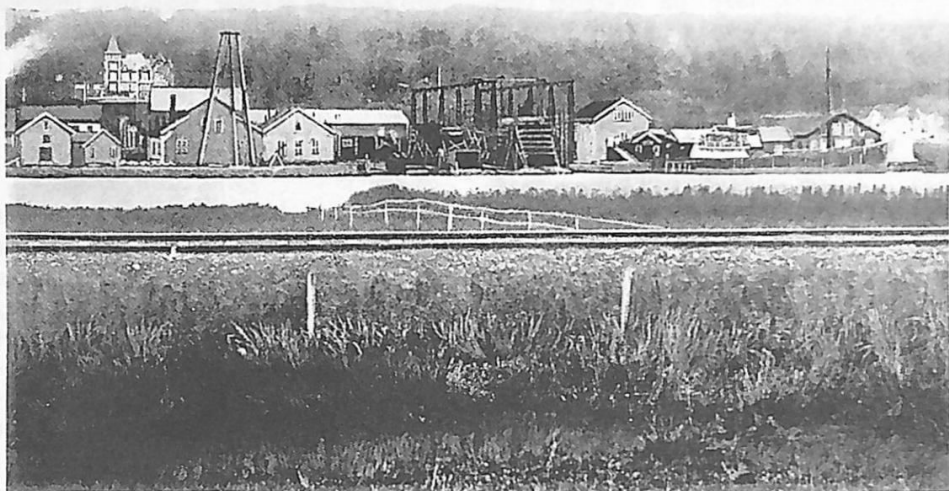
han Bang, som senare anlitas av Petter Larsson på Thorskog. Den okvalificerade arbetskraften rekryterades till största delen från Västerlanda och de omkringliggande socknarna Ucklum, Skeplanda, Rome-landa, Ale-Skövde, Tunge, Lödöse. Även värmlänningar och dalslänningar sökte sig dit. Arbetsstyrkans storlek varierar mycket mellan enskilda år men 1892, när man hade som mest anställda, var den 249 personer.

Den normala arbetstiden 1870-1919 var 58 timmar i veckan. Man började klockan 06.00 och slutade 18.00. 8 timmars arbetsdag infördes 1920 och därmed 48-timmarsvecka. Jämfört med lönerna vid Lindholmens varv i Göteborg var kontantlönen lägre men förmånen av fri bostad, fri vedbrand och planteringsjord kompen- serade väl skillnaden.

Beträffande arbetarnas sociala välfärd var det relativt väl sört. En obligatorisk sjuk- kassa instiftades i slutet av 1870-talet. Större delen av arbetarna bodde på Thorskogs mark. Till dem som så önskade uppläts fri tomtmark, där egna stugor fick uppföras. Virket erhöles normalt på kredit från brukets såg. Till varje hus hörde ett planteringsland. Cirka 50 stugor uppfördes i främst Enern, Grunneröd, Presteröd och Svenseröd. De arbetare som bodde i bru- kets hus betalade vanligen ingen hyra och även de hade planteringsland. När man inte orkade arbeta längre fick man bo i sin stuga och klara sig så gott det gick eller anlita kommunens fattigunderstöd.

Min farfars farfar Carl Arvidsson (1834-1900), som var född i Tunge, arbetade där som timmerman åtminstone 1878-1880 och min farfars far Axel Arvidsson (1867-1933) arbetade där 1879-1880 enligt råd-

Thorskogs Varf

Thorskogs Varf från västgötasidan av Göta Älv. Bild: Gbgs Sjöfartsmuseum

dade avräkningsböcker.¹⁾ När Carl, som inflyttade till Västerlanda 1855, gifter sig 1865 kallas han varvstimmerman men han kan då eventuellt ha arbetat på trävarvet i Bangsbo. 1872 flyttade familjen till Svenseröd Södra. Här tituleras Carl Arvidsson timmerman och han arbetade högst sannolikt på Thorskogs varv. 1876 flyttade familjen till Torskog Norra och 1880 flyttade man till Göteborg.

Vid Thorskogs Varv sjösattes 214 skrov. Varvet byggde huvudsakligen tre fartygstyper: - för kanal-, kust- och Östersjöfart med största lastkapacitet för dimensionerna, som dikterades av slussarnas storlek; - för Nord- och Östersjöfart på 400-900

dödviktston; - bogserbåtar. Dessutom byggdes passagerarbåtar för älven, lastskutor av trä, båtar för Dalslands kanal, ångtrålare och en del prämar.

1870-1878 byggdes endast träfartyg med träskrov eller skrov i trä på järnspant s k kompositfartyg. Till dessa krävdes det ett stort antal timmermän. Ett av de första fartygen som byggdes var ångfartyget "Ymer" byggt 1870 i ek och fur och det första kompositfartyget "Södra Dal" byggdes 1872 i furu på järnspant. Det första järnfartyget "Olof Trätälja" byggdes 1879. Perioden 1879-1900 byggdes både trä- och järnfartyg. 1901-1924 byggdes endast järn- och stålfartyg. Det största fartyg som bygg-

des var ångfartyget "P. Larsson", 53,1 m långt och byggt 1914. Runt 1895-1905 fann Thorskog sin storlek och en arbetsstyrka på cirka 75 man bibehölls i stort sett fram till 1920. Därefter inträdde allt större besvärligheter och antalet arbetare minskade successivt fram till 1926, då företaget upphörde.

De första fartygen försågs med maskiner från andra tillverkare men 1878 började man tillverka egna maskiner och pannor. 1885-1887 konstruerade den norske ingenjören Aegidius Elling den s k Thorskogsmaskinen och den första installationen gjordes 1887 i ångfartyget "Mårten". Den Ellingska maskinen var en compoundmaskin och den kom att betyda mycket för varvet. Totalt tillverkades på Thorskog 124 ångmaskiner av denna typ i storlekar från 60-320 hästkrafter. De egna ångpannorna var av Morrisontyp av vilka totalt 321 stycken tillverkades.

Thorskog var i likhet med de flesta järnvarv nästan fullständigt integrerat d v s man tillverkade allt som behövdes själva, som gjutgods, grövre armatur, vinschar, ankarspel, propellrar, maskintelegrafer, inredning och möbler.

För att kunna driva varvet med ett visst minimitillverkningsvärde på cirka 100.000 kr om året, vilket motsvarade priset på två kanalfartyg, började Petter Larson bygga för egen räkning. På detta sätt garanterades yrkesarbetarna sysselsättning. Den mindre kvalificerade arbetskraften anställdes vid behov och friställdes när inget arbete fanns. De osålda båtarna redade Petter Larsson själv och sålde dem sedan partvis.

1911 inträdde familjens enda barn Eskil

Larsson (1871-1926) som varvets chef. Han hade fått en ombonad och isolerad uppväxt och genomgått en privat handelskola. För varvets drift var han mindre lämpad och hans intresse flyttades efter hand över på aktieaffärer. Efter krigsslutet 1919 byggdes få båtar. 1925-1926 utfördes bara några reparationer. Den 15 november 1926 meddelades till Kommerskollegium i Stockholm, att firman P. Larsson med Thorskogs mekaniska verkstad och skeppsvarv hade upphört.

Firman Mollstedt och Helldén förvärvade Thorskog efter Eskil Larssons död. Tiderna blev fortsatt allt sämre och varvet köptes nu av en förening som försökte hålla igång båtvarvet, verkstäderna och jordbruket. Det lyckades inte dem heller utan varvsverksamheten lades definitivt ner 1933. Byggnaderna har sedan stått och förfallit och är nu i stort sett borta.

Källor

- AARSRUD, CHRISTIAN, 2000, "Varvsrörelsen i Göta älvdalen" ur Nissen, Peter (red.) *Nedslag i Västergötlands industrihistoria*, sid. 9-35, Skara: Västergötlands Fornminnesförenings Tidsskrift.
- BOHUSLÄNNINGEN, 1958-01-24, Trojännare på Torskogs bruk - Anrikt skeppsvarv blev modern fabrik.
- GÖTEBORGS-POSTEN, 1960-01-25, Gammalt anrikt skeppsvarv i Älvdalen har nu tystnat.
- HEDIN, GUNNAR, 1995, Svenska varv - världsledande, Göteborg: Tre Böcker Förlag.
- OLSSON, KENT, 1993, "Älvdalens varvsindustri" ur Kring Göta Älv - studier i en dalgång, sid. 200-209, samarbetsprojekt mellan Göteborgs historiska museum, Älvsborgs länsmuseum och Länsstyrelsen

i Älvsborgs län, Göteborg: Tre Böcker Förlag.

PERSSON, ERIK, 1999-10-20, Varvskulturen i Göta-älvdalen, föredrag, Lödöse Warfsförening.

RYDÉN, INGA-LILL, 1998, Thorskog förr i tiden.

SVENSSON, HANS-BERTIL, 1963,

P. Larsson – Thorskogs Mek. Verkstad och skeppsvarv 1866 – 1926, uppsats för pro-

seminariet i geografi vid Göteborgs Universitet (stencil)

SVENUNGSSON, L. M., 1960, Hjärtum-Västerlanda Inlands Torpe – häradshistorik, sid. 141-145, Hjärtum.

¹⁾Göteborgs Sjöfartsmuseum,

Thorskogs Mek. Verkstad, G4:1. Avräkningsböcker 1879, 1880-1881.

Efterlysning:

Upplysningar om följande syskon, alla med efternamnet **Karlsen**:

Carl Magnus, f. 23/5 1878, d. 22/12 1914 i Norge, **Oskar**, f. 8/2 1885,

Emma Viktoria, f. 11/7 1886 samt **Alfred** och **Gustav** + ytterligare ev. tre syskon.

Emma Viktoria uppges vara född i Göteborg eller i dess omgivande församlingar.

Karin Nilsson, Skaragatan 45, 252 63 Helsingborg.

E-post: karinni@mbox301.swipnet.se

Repslagarmuseet i Älvängen

Konsten att tillverka rep har varit känd i tusentals år. Under stenåldern användes bl.a. senor, läder och skinn, rötter, bark, bast och gräs för att göra snören och rep. På 1400-talet började en specialisering av olika hantverk. Ett av dessa var repslagning. Under 1600-talet, när allt större segelfartyg började byggas, ökade behovet av tågvirke (rep) kraftigt. I Sverige liksom utomlands, växte många repslagerier upp, framför allt i hamnstäderna. Under 1800-talet konstruerades ångdrivna repslagerimaskiner och övergången från hantverk till industri påbörjades.

Företaget P A CARLMARK grundades år 1848 i Åmål, men då hade grundaren Per-Adolf Carlmarks far, Lars Carlmark, redan tillverkat rep i nästan 40 år. År 1917 flyt-

tade företaget från Åmål till Älvängen och här uppfördes en 300 meter lång repslagarbana. Verksamheten byggdes ut under 1900-talet och i Älvängen finns Carlmarks än idag.

När nya material för reptillverkning (olika plastsorter) började användas under 1950-talet, infördes också nya maskiner. Behovet av långa repslagarbanor försvann. Därför revs de allra flesta banorna eller så fick de förfalla. Repslagarbanan i Älvängen är en av de få som finns kvar i Europa. Här tillverkas fortfarande rep på de gamla maskinerna från 1920-talet. Repslagarbanan ägs av Ale kommun och den museala tillverkningen av rep, liksom museiverksamheten drivs av

Föreningen Bevara Repslagarbanan.

Lilla Edet - landets äldsta sluss ?

"Göta älv har under flera århundraden varit den stora förbindelseleden mellan Vänerlandskapen och Kattegatt ... Före slussarnas tid måste varorna föras med hästar på den s.k. Edsvägen förbi vattenfallen och sedan omlastas på båtar. Det finns en uppgift som säger, att i mitten av 1700-talet 900 hästar drog fram på Edsvägen, som i äldre tider inte kunde befaras med vagn, varför varorna fick klövjas, d.v.s. forslas på hästryggen. Det första vatthindret som fick klövjas, var Bergaström vid Lilla Edet. Slussen som byggdes här togs i bruk 1607 och anses vara landets äldsta. Den finns fortfarande kvar och kan beskådas i den utformning den fick vid restaurationen 1784."

(Jan Sjöberg: "Bygden vid älven", 1973)

1651 är ett betydelsefullt år i slussens historia. Detta år överlämnades den på arrende till Göteborgs stad, som sedan skulle behålla den ända till början av 1800-talet. Överlåtelsen mellan kronan och staden Göteborg beseglades genom ett kontrakt.

Den Hans Zinchler som nämns i dokumentet hette egentligen Johannes Sinclair.

Han övertog arrendet av Lilla Edets slussar 1642, efter sin farbror Hindrik Sinclair. Slussarna hade då genomgått omfattande reparationer och tillbyggnader. Bara två år senare, 1644, förstördes anläggningarna i samband med den danska fejden, den s.k. Hannibalsfejden.

Men oturen var inte över med detta. 1648 inträffade "den store vattuflod och jordfall". Pastorn i Tunhem Andr Grotte relaterar händelsen i ett brev:

"den 7 oktobris vid pass klockan 2 eftermiddagen är älven nedanför strömmen genom ett stort jordfall, 27 alnar djupt, dämder, vilket föll ifrån en gård på norske gränsen belägen, nämnd Intakan. Samma jordfall är några hundrade famnar i längden och bredden. Det haver i ett ögonblick dämt hela älven, att vattnet haver stått 20-30 alnar över husen, så att över 85 människor äro därigenom ömkligen fördränkte. - Stångjärnet, som i sjöbodarna var inlagt är fört högst på lidan. Ifrån Göteborg voro där 5 stora edsbåtar ankomne, vardera 12 läster bördiga, äro ock slagne i stycken."

(E. Holman: "Flundre härad", 1938)

Publicerat som Dokumentet nr 3 - 1993 vid Landsarkivet i Göteborg.

Transkription och research: Birthe Fihn

Akvarell av J.F. Weinberg 1803, visande Lilla Edets äldsta slussanläggning på västgötasidan av Göta Älv.

Bild: Gbgs Stadsmuseum

I maj ska Sverige lägga fram ett förslag till offentlighetsprincip för EU. Det är ett arbete där flera länder bjuder hårt motstånd, helt enkelt därför att de saknar den vittgående offentlighet som Sverige haft sedan lång tid tillbaka.

Om tryckfriheten, offentligheten och arkiven

av Ulf Andersson och Louise Lönnroth

Den svenska tryckfrihetsförordningen är en grundlag som man i den offentliga debatten ofta hänvisar till. De flesta svenskar tror sig dock inte personligen beröras av den i någon större utsträckning. Bara namnet tryckfrihetsförordning för tankarna till journalisternas värld och inte till vår egen vardag. I det massmediala bruset reses tryckfrihetens fana högt när skandaler skall avslöjas och myndighetspersoner skall granskas.

Tryckfrihetsförordningen

Vad innebär den svenska tryckfrihetsförordningen? Låt oss titta lite på lagtexten och dess praktiska innebörd när det gäller offentligheten. I 14 kapitel och 131 paragrafer (senaste omtryck i Svensk Författningssamling 1994:1476) regleras i stora drag två saker.

För det första, vad som skall betraktas som en tryckt skrift, ansvaret för den som är utgivare, hur skriften får spridas, vad som skall betraktas som tryckfrihetsbrott och hur dessa skall beivras och bestraffas. För det andra behandlas det som reglerar offentligheten, rätten till att som enskild ta del av offentliga sektorns handlingar.

Offentligheten

Den svenska debatten och litteraturen i ämnet behandlar i första hand den första delen av lagens innehåll - det fria ordet. Det finns

åtskilliga böcker som berör hur opposition och nytänkande har bemötts genom historien, men mindre hur offentligheten utvecklats - trots att den är en förutsättning för t.ex. en granskande journalistik.

Offentligheten i Sverige är långtgående. Alla statliga och kommunala handlingar som kan "läsas, avlyssnas eller på annat sätt uppfattas" är så kallade allmänna handlingar. I praktiken innebär detta att handlingar som sänts in till eller upprättats av och som förvaras hos en svensk myndighet i princip är tillgängliga för allmänheten. Som enskild har man alltså rätt att, gratis, begära att få se på handlingarna "genast eller så snart som möjligt". Detta ställer ett krav på de svenska myndigheterna att hålla öppet och ge service till allmänheten.

Sekretessen

I vissa fall måste den totala friheten att ta del av vissa uppgifter inskränkas. De allra flesta handlingar är offentliga men vissa handlingar måste under en tidsbegränsad period vara sekretessbelagda d.v.s. hemliga. Den högsta sekretessgränsen är 70 år. Den gäller för uppgifter som berör oss medborgare som enskilda personer. Det handlar om våra personliga och ekonomiska förhållanden.

Den kortare sekretessgränsen är på 50 år och gäller handlingar som berör t.ex. Sveriges säkerhet i olika aspekter - militärt och utrikespolitiskt.

Sekretessen regleras av Sekretesslagen (senast omtryckt i Svensk Författningssamling 1992:1474).

Hur blev det så här ?

Sveriges tryckfrihetsförordning ("Kongl Maj:ts Nådige Förordning, Angående Skrif- och Tryck=friheten) var den första i världen när den fastslogs i december 1766. Huvudinnehållet, frihet att skriva och trycka och frihet att ta del av handlingar, finns med redan i denna.

Tiden före 1766

När det gäller handlingarna och deras offentlighet så finner man vissa drag redan före 1766. I april 1695 förbjöd Karl XI förskingring och försäljning av handlingar ur statens arkiv. Arkiven hade på detta sätt blivit stympade och genom saknaden av dokument sattes människors rättssäkerhet på spel. Detta visar inte minst exemplet Sara Söderström.

Hon var hustru till 'hovrättsposten' Söderström och hade under flera år på 1780-talet stulit och sålt handlingar ur Svea Hovrätts arkiv. I Överståthållarämbetets kungörelse av den 10 mars 1787 varnar man allmänheten för att handla med materialet samt att de som har handlingar skall återlämna dem till Svea Hovrätt. Likaså menar texten att de stulna handlingarna 'hvarunder fleres rätt och säkerhet beror' nödvändigtvis måste återställas.

Att samla ihop arkivmaterial som varit spritt och förvarat privat hos olika myndighetspersoner, och införliva det i Riksarkivets (Ricksens Archivum, Kongl Maytz Archivum) samlingar stadgades redan i juli 1706.

Här krävdes att statens handlingar ovillkor-

ligen skulle lämnas in till arkiven samt att arkivsekreteraren (den tidens riksarkivarie) skulle ha möjlighet att gå igenom privata samlingar 'På det han som bäst wetta kan / hwad där ibland bör ansees för Cantzlij- och publique Acter', sedan kunna ta med dem till Riksarkivet.

Viljan att under början av 1700-talet dels stoppa förskingring av handlingar, dels försöka återställa redan förkomna dokument kan slutligen illustreras med att man 20 mars 1735 förordnade om köp av äldre handlingar som kunde belysa den svenska historien.

Vad fanns det nu för intresse bland allmänheten av att ta del av statens handlingar ? Förutom handlingar som var underlag till den politiska diskussionen tycks rättegångshandlingar ha varit det material som framför allt efterfrågas. I november 1738 förordnas om möjligheten att, visserligen med censur, trycka rättegångshandlingar. Dock med förbehållet att allt trycktes så att inte innehållet vinklades till någon parts fördel.

Från 1766 och till nutid

Den svenska tryckfrihetens historia kan i korthet skissas på så vis att en förordning införs och blir till vissa delar raskt inskränkt, för att snart åter bli fastslagen och alla inskränkningar undanröjda. Återigen börjar man inskränka för att sedan åter fastslå den långtgående friheten . . .

1766 års tryckfrihet upphörde med Gustaf III:s statskupp 1772, för att åter uppstå i april 1774. Från den tiden fram till Gustaf III:s död 1792 gjordes flera inskränkningar och detaljregleringar, vilket föranledde en ny förordning 11 juli 1792, som återigen fastslår de gamla friheterna.

Efter revolutionen 1809 kommer en ny för-

S ADOLPH FRIEDRICH med GUDS
Nåde, Sveriges, Göttes och Wendes Ko-
nung ic. ic. ic. Ursvinge til Norge samt

Hertig til Schleswig Hollstein, ic. ic. Sjöre witterligt,
At så Wi estersinnat then stora bättnad Allmänheten af en rättssakens
Skrifwe och Tryckfrihet tilflyter, i thet en obehindrad inhördes uplys-
ning uti hwarje handa nyttiga ämnen, icke allenast länders til Wettenka-
pers och goda slögders upodling och utspredande, utan och gifwer en hwar
af Wäre trogne undersåtare ämningare tilfälle, at thet bättre kända och
wärdera et wisligen inrättadt Regeringsfätt; Afwen som och thetta fri-
het bdr anses för ett af the bästa hjelpemedel til Sedernas förbättring och
Daglydnadens befrämjande, så målbruk och olagligheter genom trycket
blifwa för Allmänhetens ögon ådagalagde; Så hafwe Wi i Nader fun-
nit the förre i thetta mål gjorde författningar tarfwa then behöriga rät-
telse och förbättring, at all tvetydighet och ett sådant twång, som med
thet påsyftade ändamålet ej bestå kan, måge utur wågen rödjas.

Inledningen till av kung Adolf Fredrik stadfäst förordning av den 2 dec. 1766

ordning 1810 som ersätts i juli 1812. Denna gällde fram till dess att den nuvarande beslutades 5 april 1949.

Likheterna i grundtankar men även vissa formuleringar ända från början till vår egen tid är slående. När det gäller offentligheten i 1766 års tryckfrihet (§§ 6-11) behandlas i första hand den fria tillgången till rättegångshandlingar. Man fastslår även för första gången att det är den enskilde som beslutar om vad han skall publicera: 'Det at ej någon må belastas at utlösa och trycka mer af alt thetta, . . . , än han thet sjelf äskar och för nödigt finner' (§ 6). Likaså krävs här att man från myndigheterna inte skall motarbeta en person som söker uppgifter: dokument 'genast bör utlemnas til en hwar som sig therom anmäler' (§ 6) samt 'uti alla Archiver fri tillgång lemnas, at sådane handlingar få, in Loco afskrifwa eller i bewittnad

afskrift utbekoma' (§ 10). Om någon myndighetsperson motarbetar detta mister han tjänsten (§ 7).

Offentligheten och de svenska arkiven

Den svenska offentligheten utgör grunden för möjligheten att forska i våra myndigheters arkiv, oavsett vem man är eller vad man har för kunskap. Oavsett om man vill granska ministrar eller forska i sin egen släkt. De statliga arkivens roll i detta perspektiv är att förvalta de äldre handlingarna från den offentliga sektorn och göra dessa tillgängliga för allmänheten. För att bevaka och skydda medborgarnas intresse när det gäller det samtida materialet, arbetar även arkiven med tillsyn av hur myndigheterna dokumenterar sin verksamhet idag och vad som

bevaras för framtiden. Arkiven har även en viktig funktion inom den offentliga sektorn, då de ger tjänstemännen tillgång till det äldre myndighetsmaterialet. Ett historiskt perspektiv inom myndighetsverksamheten är nödvändigt på en mängd områden.

Skall det var så här ?

Internationellt är Sverige känt för sin långtgående offentlighet. Denna har inte minst debatterats i samband med vårt inträde i EU. I vårt land är det t.ex. lätt att ta reda på vad människor har deklarerat som inkomst eller vilka skolbetyg man haft - något som är betydligt svårare att få upplysning om i andra länder. Frågan har varit om vi inte skall anpassa oss till andra länders lagstiftning.

Ända sedan 1766 har den svenska inställningen varit att öppenheten är en garant för frihet och demokrati. Inte bara som några stora fraser, utan även som möjlighet för den enskilde att kunna kontrollera hur han eller hon blivit behandlad för att kunna motverka särbehandling och korruption. Många anser idag att det arkiveras på tok för mycket uppgifter om oss som enskilda individer. Somliga hävdar helt enkelt att vissa uppgifter borde förstöras "- ingen har med att göra att jag har gjort detta". Det kan därför vara viktigt att avsluta med att påpeka de möjligheter som offentlighetslagstiftningen ger till insyn i myndighetsverksamheten och därmed rättssäkerheten.

Vår sekretesslagstiftning skall garantera att inga 'otillbörliga uppgifter' kan bli offent-

liga förrän risken för skada har klingat av. Så småningom blir vi alla historiska personer, men vi ger våra efterkommande samma rättigheter som vi har idag att söka kunskap om samhälle och liv i stort och smått. Offentlighetslagstiftningen ger förutsättningen för att arkiven skall kunna fungera som vårt samhälles gemensamma minne.

Hänvisningar

Som tidigare nämnts finns det en bred litteratur om den publicistiska delen av tryckfrihetsförordningen. Man kan bl.a. hänvisa till en bok av Thomas von Vegesack: 'Smak för frihet. Opinionsbildningen i Sverige 1755-1830' (Stockholm 1995) Denna innehåller fyllig litteraturöversikt och redogörelse för de kungörelser som reglerat tryckfriheten.

Projekt Kungliga förordningar

För den intresserade kan vi avslutningsvis nämna att Landsarkivet i Göteborg sedan 1996 arbetat med ett projekt för att göra de äldre svenska författningarna mera lättöverskådliga för forskare. Arbetet innebär att vi skapat en databas där vi registrerat vårt bestånd av offentligt tryck mellan åren 1522 och 1833. Idag innehåller basen drygt 7700 registrerade poster. Dessa är sökbara på sina rubriker, utfärdare, kronologi, ämnesord och ord i rubriken. Basen finns tillgänglig på datorn i forskarexpeditionen.

Publicerat som Dokumentet nr1:1997 vid Landsarkivet i Göteborg.

Utöver i förra numret på sid. 13 nämnda personer har följande medlemmar i GRS avlidit under år 2000:
Sven Friberger, Göteborg/Uppsala
Rune Larsson, Vegagatan 10, Göteborg

Forskarcentra, inför sommarens semesterresor !

Det finns fem orter i Sverige som har mikrokort av hela landets kyrkböcker samlade i samma forskarcentrum.

Riksarkivets filial i Arninge, Täby, norr om Stockholm. 48 forskarplatser. Här finns även SCB:s utdrag 1860-1949 samt cd-skivor. Ingen avgift.

Öppet måndag-fredag. Gratis parkering.

Besöksadress: Mätplingan 17-19, Täby. Tel. 08-446 38 90, fax. 08-630 92 33.

S V A R konferens- och forskarcentrum i Ramsele, Ångermanland.

I det nya Arkiv- och Kulturhuset i Ramsele. Här finns även delar av Finlands kyrkböcker på mikrokort. Öppet måndag-fredag. 45 forskarplatser.

Ingen avgift. Tel. 0623-725 00, fax. 0623-725 05.

Demografiska databasen i Jörn, nordväst om Skellefteå, Västerbotten. Öppet måndag-fredag (semesterstängt i juli). Avgift 100.- kr/dag. Tel. 0916-102 29, fax 0916-101 45.

Forskarcentrum i Kyrkhult, norr om Olofström i Blekinge.

I en gammal sockenstuga. 20 forskarplatser. Här finns även militära rullor på mikrokort. Avgift 30.- kr/tim. Öppet måndag-torsdag samt lördag-söndag. Tel. 0454-77 00 55.

Släktforskarnas Hus i Leksand, Dalarna.

Numera inrymt i nya och större lokaler i Moskogen, granne med Hotell Moskogen.

45 forskarplatser. Här finns även födelse, vigsel och dödböcker till 1928.

Avgift 40.- kr/tim, heldag 200.- kr. Tel. 0247-122 80, fax. 0247-797 992.

Öppet måndag-fredag. Besöksadress: Insjövägen 52.

JH

*För ett Vackrare Hem,
besök
vårt Konstgalleri och Glasgalleri*

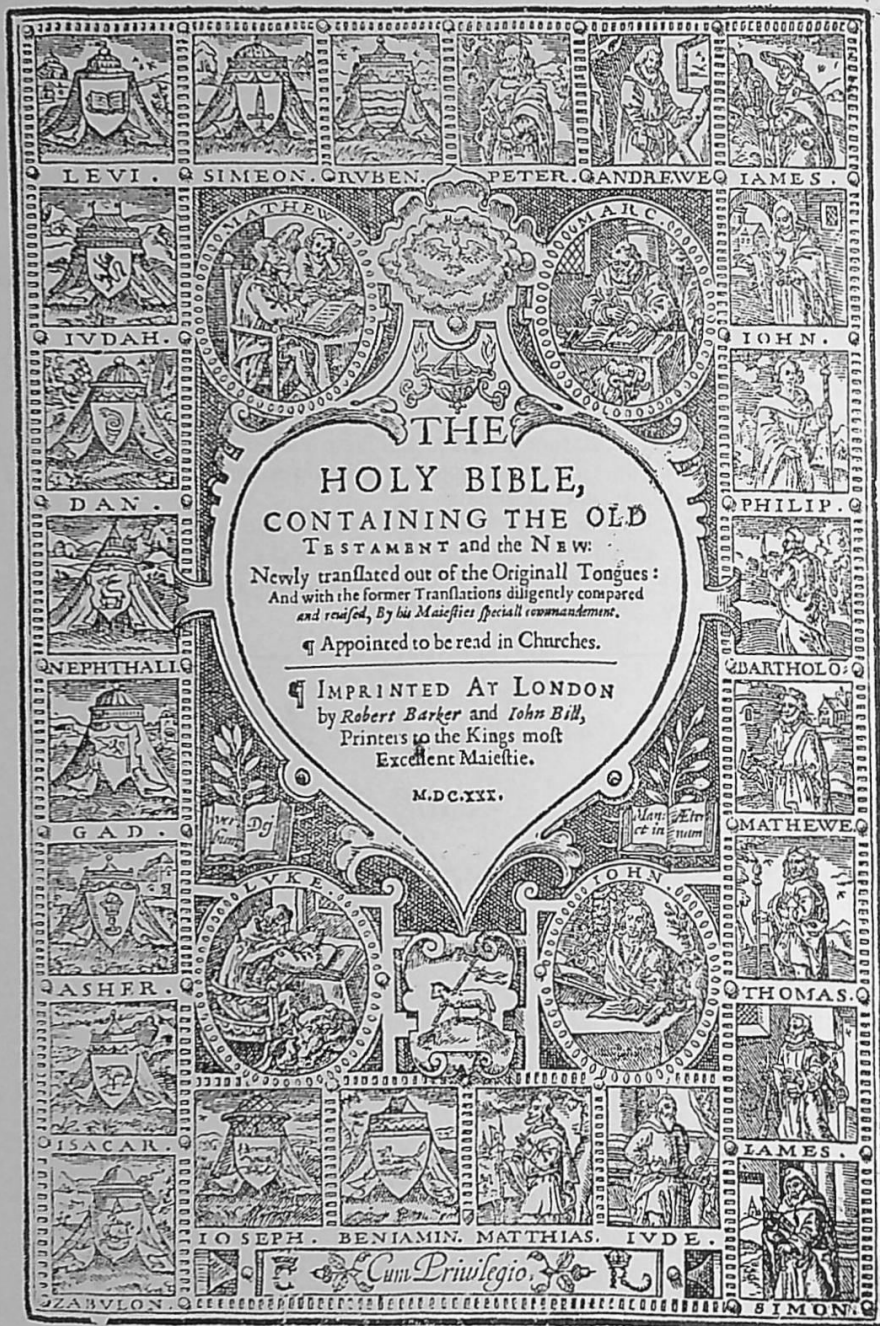

*Galleri Scandinavia
Berzeliigatan 14, Göteborg
Tel. 031 - 16 93 01*

*Glas Art Scandinavia AB
Södra Vägen 12, Göteborg
Tel. 031 - 18 72 80*

Familjen Lindblom

Titelsidan i Chapmans familjebibel, tryckt i London 1630

Familjen Chapman i Göteborg

av Sonja Rindby

Under förra året blev jag kontaktad av Marianne Nyström i Stockholm. Vi kände varandra inte tidigare. Det visade sig vara en energisk dam, 91 år gammal, som arbetade med en bok om amiralen af Chapman, "Den stora Chapman" som Marianne uttryckte det. Hon har tidigare skrivit en del böcker med personhistorisk anknytning, bl a en om arkitekt Ferdinand Boberg och en med titeln "Trehundra år i Rosenbad" med uppgifter om kvarterets ägare, bl a familjerna Bonde, Trolle och Wachtmeister.

Marianne undrade om jag ville hjälpa henne med uppgifterna om familjen Chapman i Göteborg. Det lovade jag och lyckligtvis frågade jag bl a LarsOlof Lööf till råds. Han berättade att **familjen Chapmans bibel**, tryckt i London 1630, finns på Göteborgs Stadsmuseum. Där har några av familjens medlemmar skrivit in uppgifter om födelse och död samt några korta levnadsbeskrivningar:

Amiralen **Fredrik Henrik af Chapman** (1721-1808) har skrivit ner följande:

Min far har gjort flera resor till America från England. Han war på Engelska Flottan när den 1702 intog Vigo uti Spanien; likaledes när de 1708 intog Port Maon på Minorca där han kort Tid blef qwar som Equipagemästare. Jag tror att han äfwen war med när Gibraltar äröfrades, men jag wet ej wist. År 1716 kom han till Swerige, och af Komung Carl den XII, som då war uti Skåne, antogs till Capitain wid Örlogs Flottan. År 1717 kom äfwen min Mor till Swerige och Götheborg där hon alltsedan ständigt wistades.

Carlskrona den 7 July 1807.

F. H. af C.

Amiralens son **Gustaf Adolf af Chapman** (1771-1859) har skrivit:

Bland de skepp, som på Stockholms redd flaggade och saluterade den dagen i Maj månad 1720, då Kung Fredrik kröntes, befanns äfwen ett stort tre mastat Engelskt Skepp, som innehade mycket krut ombord. Genom någon oförsiktighet vid Saluteringen kom eld i krutförrådet och Skeppet sprang i luften. Just då war dåvarande Majoren vid Örlogsflottan Thomas Chapman (Amiral af Chapmans fader) ombord på nämnda Skepp. Han satt i kajutan och punchade med några andra engelska män då Skeppet sprang i luften. Han, alldeles oskadad, och några andra, blefvo upptagna ur vattnet. Han sade sig ej veta något af hvad som passerat, ifrån det han satt i kajutan, till dess han blef upptagen ur sjön. Galonerna på hans kläder hade blifvit nästan svarta. Detta har jag hört flera gånger berättas af Amiral af Chapman, som föddes året efter nämnda händelse i September månad.

G. A. af Chapman

Den förste av familjen Chapman i Göteborg, **Thomas Chapman** föddes 27/12 1683 i Stockton, Yorkshire, där hans far var arrendator på en lantegendom. Han kom till Sverige 1716 och året därefter kom hans hustru **Susanna Hudson** hit. Hon föddes i

London 7/4 1691 som dotter till en sjökapten. Thomas och Susanna gifte sig i England 1714. Deras första barn, dottern *Isabella*, föddes 1714 i England; de fick ytterligare åtta barn, alla födda i Göteborg. Thomas Chapmans död 13/4 1769 är noterad i Amiralitetsförsamlingen i Göteborg.

Sonen *Fredrik Henrik*, f. 1721, började sin bana som skeppsbyggare vid Baggens varv i Majorna. 1769 blev han chef för Djurgårdsvarvet i Stockholm och 1780 chef för varvet i Karlskrona. Adlades af Chapman år 1772 och utnämndes till Vice Amiral 1791.

Dottern *Mariana*, f. 1723, gifte sig 1740 med *Lars Bogman*. Han var kapten vid Ostindiska Companiet och senare inspektör vid Lotsverket. Deras son *Lars* (1746-1814) blev en nära medarbetare till sin morbror Fredrik Henrik af Chapman, bl a vid färdigställandet av Chapmans kända planschverk 'Architectura Navalis Mercatoria'. *Lars Bogman* d y adlades Nordenbielke 1809.

Sonen *Wilhelm*, f. 1729, ägnade sig också åt skeppsbyggeri. Han hade anställning vid Djurgårdsvarvet och blev chef där när brodern Fredrik Henrik flyttade till Karlskrona. Wilhelm gifte sig 1761 med *Hedvig Magdalena Krebs* (1732-1810). De fick två döttrar, *Hedvig Susanna* född 1762 och *Maria Eleonora* född 1764. Det är till dottern Hedvig som Carl Michael Bellman 1787 skrev 'Till Mademoiselle Chapman'. Wilhelm dog 27/8 1799 på Skeppsholmen i Stockholm.

Dottern *Eleonora*, f. 1731, gifte sig 1748 med *Christian Kamp* i Marstrand och de finns noterade där med fyra barn. Tyvärr vet jag inte vart Eleonora flyttade efter makens död 1770, hon finns ej kvar i Marstrand.

Sonen *Charles*, f. 1718, även kallad *Carl* i några sammanhang, stannade i Göteborg. Han står bl a noterad som 'Ost Indiske Skepps Captainen'. I boken 'Ostindiska Companiet, Affärer och föremål' under red. Kristina Söderpalm finns han omnämnd bl a som förste styrman då skeppen 'Stockholm' och 'Drottningen af Sverige' förliste vid Shetland i januari 1745. Han gjorde tre resor för Companiet som kapten; på 'Göta Lejon' 1752-1754, på 'Enigheten' 1757-1759 och på 'Sophia Albertina' 1760-1761.

Han drev också lantbruk och tegelbruk i Majorna. Sören Skarback skriver i sin bok 'Göteborg på Gustav III:s tid': 'Den ostindiske skeppskaptenen Charles Chapman arrenderade mark som hade hört till olika torp. Han drev tegelbruk vid Hästhagen -vid nuvarande Karl Johansgatan- och framställde också så kallad engelsk kalksten. På bondgården hade han förutom mjölkkor unika kinesiska svin, varav en sugga var så dräktig att hon hade buken släpande i marken'.

Charles var gift två gånger, först med *Ulrika Elisabeth Beck*. Hustrun dog redan 5/7 1757 i lungsjuka vid 23 års ålder. Charles gifte om sig 10/12 1767 med *Anna Catharina Palmberg* (1738-1778). Familjen bodde först i Amiralitetsförsamlingen i Göteborg och sedan i Örgryte. I de båda äktenskapen föddes sex barn.

<p>Thomas Chapman Was Borne ye 27 of Decr 1683 died 1778. age 87 year</p>	<p>Susanna Hudson Was Borne ye 7 of April 1690 died 42: 59: 1770. age 80</p>
<p>Thomas and Susanna Chapman Was Married ye 7 of February 1714</p>	
<p>Isabella Chapman Was Borne ye 22 of Nowemb^r at 2 a Clock in ye morning 1717 And Died ye 12 of October 1717</p>	<p>Charles Chapman Was Borne ye 9 of September near a 11 a Clock in ye forenoon 1718.</p>
<p>Susanna Isabella Chapman Was Borne ye 9 of July 1720 And Died ye 20 of October 1720</p>	<p>Fredrich Henry Chapman Was Borne ye 9 of September past 2 a Clock in ye forenoon 1721 And Died ye 19 of August 1808</p>
<p>Mariana Chapman Was Borne ye 29 of January at half an our past 6 a Clock in ye afternoon 1723</p>	<p>Susanna Chapman Was Borne ye 20 of December past one a Clock in afternoon 1724</p>
<p>Thomas Chapman Was Borne ye 5 of November and Died ye 13; 1727</p>	<p>William Chapman Was Borne ye 29 of March at a quarter past 2 at night 1729</p>
<p>Eleonora Chapman Was Borne the 25 of April at half an our past 12 a klok of a Sunday morning 1731</p>	

Chapmans familjemedlemmar intextade i bibeln

Susanna Christina, dotter till första hustrun, föddes 30/8 1755. Hon gifte sig 1771 med handelsmannen *Rickard Söderström*. Jag vet inget om hennes vidare öden.

I andra äktenskapet föds fem barn. *Fredrik* är född 26/12 1766 och finns noterad i system Maria Margaretas bouppteckning 1794 med uppgiften att brodern 'Fänriken vid Amiralitetet' vistas utomlands. *Carl Magnus* är född 8/2 1768 och död samma år 12/4. *Brita Lovisa*, född 12/3 1769, gifte sig med *Magnus Bothén* (1748-1820), kyrkoherde i Hishult och Östra Karup. *Eleonora* född 14/6 1770 och död 16/9 1773 och slutligen *Maja Greta (Maria Margareta)*, född 28/9 1771 och död 29/10 1794. Hon vistades då hos sin syster Brita Lovisa i Hishult.

Charles Chapman dog i Örgryte 25/12 1776. I hans bouppteckning som återfinns i Sävedals härad finns noterat som fast egendom 'På Elfsborgs Ladugårds ägor, Tegelbruk med ugnar och lador'. Under rubriken 'guld' finns en guldring till sonen Friedrich från Herr Majoren Chapman och guldring och klocka till dottrarna från deras mormoder. Där finns också 'Porcellaine, Bouteiller och Glas, Kreatur, Vagnar och Redskap'. Summa inventarier och fordringar ca 25.000 Daler Smt.

Det är med Marianne Nyströms goda minne som jag presenterar uppgifterna om familjen Chapman i Göteborg.

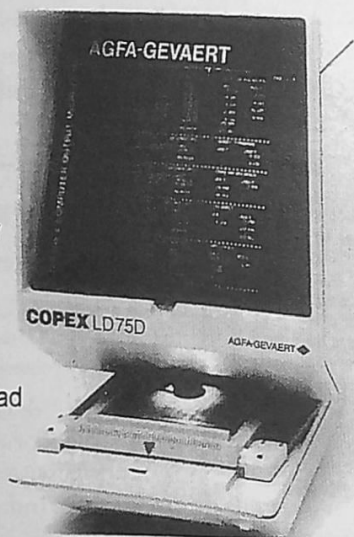
Släktforskare !

3.000:- . . . . .

. . . i rabatt får Du, vid köp av
Copex LD 75.

Du betalar endast **4.900:- inkl. moms**
(ord. pris 7.900:-)

- * läsaren har specialanpassad fichehållare för SVAR-fiche
- * 1 st objektiv med 42 x förstoringsgrad
- * stor bildskärm 29 x 28 cm
- * frakt tillkommer
- * 7 dagars returrätt

MSAB
MICROSYSTEM AB

Schéelegatan 3
416 60 Göteborg
031 - 19 06 09

Box 22
520 30 Ljung
0513 - 50020

LANDET RUNT ur olika medlemsblad

Här redogöres kortfattat för ett urval läsvärda och intressanta artiklar ur medlemsblad från släktforskarföreningar i Norden. Medlemsbladen finns tillgängliga i GRS bibliotek på Erik Dahlbergsgatan.

ALINGSÅS SLÄKTFORSKARE

Nr 1 Jan. 01. Ett antal latinska ord översättes till svenska. - John Hallqvist berättar om en dragon 'Sven Skärman från Ramkvilla', som blev Bernadottes fånge, samt om 'När emigrationen drabbade Bälinge' (Kullings hd).

ANGELÄGET. Sveriges Släktförbund

Nr 1/01. Styrelsen har för remissyttranden sänt ut förslag till nya stadgar i Förbundet. Dessa skall nu diskuteras och ev. tas upp för fastställande på riksstämman den 25 aug.

ANGRIPEN. Malmö Släktforskarförening

Nr 4/00. Gunnar Wollin skriver om 'Malmö och de skånska krigen', d.v.s. mot danskarna åren 1644 till 1679 och belägringar av Malmö. - Ett föredrag refereras av Johan Schöld: 'Andrarum och alunbruken därstädes åren 1638-1912'. Råmaterialet var skiffer som rostades. Alun används som botmedel vid textilfärgning och vid garvning.

Nr 1 Jan 01. Sune Karlsson har gjort avskrifter av anvisningar och cirkulär dat. 27 april 1860, gällande förandet av kyrkoböcker, namngivning, faddertraditioner m.m.

ANKNYTNINGEN. Nyköping-Oxelösunds Släktforskarför.

Nr 1/01. Svante Strandberg skriver om ursprunget till ortnamnen: Eskilstuna, Flen, Katrineholm, Nyköping o. Södertälje. - Christina Hjalmarsson berättar om sin anfader 'Hans Ryt-tare -en borgare i Gävle' (1633-1700), rådman o. handelsman. - 'Kända sörmlänningar -del 8' av Ulf Berggren handlar denna gång om f.d. televerkschefen Tony Hagström.

ANROPET. StorStockholms Gen. Förening

Nr 1/01. Evert Sverkman berättar om 'Västgötalitteratur för släktforskare och andra' samt föreslår medlemskap i 'Föreningen för Västgötalitteratur'. Man får mycket för årsavgiften 100.-kr. Adress: Box 325, 532 24 Skara. Tel. 0511-116540. Ordf. är Johnny Hagberg, kyrkoherde i Järpås.

AN-SIKTET. Folkare Släktför. (Dalarna).

Nr 4 Dec. 00. Barbro Vikström skildrar kyrktagningsleden i Sverige: 'Om Barnaqwinners kyrkiogång'.

AROSIANA. Västerås Släktforskarclubb.

Våren 2001. 'Salpeter och kruttillverkning' är en fyllig artikel av Brage Lundström om salpetersjudare och tillverkningsmetoder.

DALFOLK. Dalarnas Släkt-, Hembygds- o. Emigrantforskarförening

Nr 1/01. Här berättas om 'Spanska sjukan i Mora' av Agneta Iderot Lindberg. Åren 1918-1919 krävde sjukdomen i Sverige 34.000 människors liv.

DISKETTEN. Dis-Väst

Nr 1/01. Kjell Weber berättar om 'Drabbades av virus' och om hur han bemästrade den uppkomna frustrerande situationen i sin dator.

DISKULOGEN. Föreningen Dis

Nr 53 Febr. 01. Dis fyllde 20 år i nov. 2000 och har nu 12.000 medlemmar. - DISGENs historia skildras av Björn Johansson.

GF-AKTUELLT. Gen. Föreningen

Nr 145 Dec. 00. Ian Hamilton är kritisk till den

nya typ av 'släktforskare', som bara litar på andras fynd och uppgifter på Nätet och från utredningar. Nej, kontrollera och gräv själv fram uppgifterna i arkivalier (mikrokort) och bli släktforskare - på riktigt ! - Annonseras att cd-skivan om Klara församling i Stockholm nu är klar.

JLS-NYTT. Jämtlands läns Släktforskare
Nr 84 Febr. 01. Jan Larsson skriver om 'Abraham Abrahamsson Hülphers' (1734-1798) från Västerås, som var köpman, samlare, topograf, genealog, musikhistoriker, skribent.

KALIXforskarNYTT Kalixbygdens Forskarförening (Norrbotten).

Nr 1/01. Hans Högdahl skildrar naturen och människorna längs Kalixälvens lopp från fjällen till Bottenviken: 'Fiske och näring i Kalix älv genom årtusenden'.

KGF-NYTT. Kronobergs Gen. Förening
Nr 71 Dec. 00. Håkan Elmquist, Järfälla, berättar personligt om sina anfäder, som var soldater i Söraby sn nära Växjö.

MARK-RÖTTER. Marks Härads Släktforskarförening (Västergötland).

Nr 1 Vintern 01. Ett föredrag 'Bot för sot åt folk och få' av Anna Lisa Berglund, Trollhättan, publiceras här i utskrivet form. - Tostareds socken och kyrka presenteras.

MGF-NYTT. Midälva Gen. För. (Medelpad)
Nr 1 Jan 01. Barbro Andersson har sammanställt en lång artikel om affärsmannen H.G. Turitz (1884-1957), född i Sundsvallsområdet i Sköns sn, Turitzkoncernen och EPA-varuhuset under 1930-talet mm. Föräldrarna kom från nuv. Litauen. - Lästips lämnas om oäkta barn och andra familjeförhållanden förr i världen.

NJUDUNGEN. Njudungs Gen. Förening (Småland)

Nr 1 Jan. 01. Elna Nilsson har läst sockenstämmoprotokollen i N.Ljunga sn från 1806 och framåt samt följt en flickas Karin Jonsdotter

svåra levnadsöde som s.k. 'sockenflicka'. Hon fick tas om hand och blev utackorderad i socknen, men avled 18 år gammal av 'svullnad'. Fanns inga faddrar som kunde ställa upp ?

RUNSLINGAN. För. Släktforskare i Uppland

Nr 4/00. Sten Gillgren rapporterar om pågående soldat- och båtsmänsinventeringen i Uppland - 'Tärna missionsförsamling 1879-1966' av Carin Lundmark.

Nr 1/01. Håkan Skogsjö skriver om 'När ryssarna rövade barn på Åland'. Det handlar om ryssarnas härjningar åren 1714-16. År 1723 upprättades en förteckning över 257 st försvunna personer, de flesta barn. - Thorsten Andersson lämnar ett tankvärt inlägg mot förslaget om sockenbegreppets avskaffande: 'Vår geografiska indentitet'.

SLÄKTBITEN. Forskarför. Släkt & Bygd (Hälsingland)

Nr 3/00. Ett temanummer om soldater - Göran Malm berättar om Hälsinge regemente 1700-1814.

SLÄKTDATA. Föreningen Släktdata

Nr 1/01. 'Några begrepp om Indelningsverket' från 'Avdelning'-'Vakansavgift'. - 'Krigsfångar på Visingsö' fortsätter med del 3. Omkr. 1715-20 rymmer ett antal ryssar på grund av nöd och dålig mat. Landshövdingen i Jönköping miste därför sitt ämbete 1718.

SLÄKTEN. Södra Västerbottens Släktforsk.

Nr 4/00. Sven-Erik Johansson, Umeå, har gjort en databas med ca 88.000 personer, vilka bott i Nordmaling fram till 1920-talet. Finns att köpa på cd-skiva. - Birgit Lindgren har skrivit rent Umeå landsförsamlings födelsebok 1721-35. Finns på Internet home.bip.net/birgitl

Nr 1/01. Alla artiklar i 'Släkten' företecknas åren 1984-2000. - 'Vi kräver fred i förbundet' utbrister ordf. Tom Juslin. - Föreningen har webbsidan www.genealogi.umea.com

SLÄKT-EKEN. Blekinge Släktförening

Nr 1/01. Innehåller en artikel av Daniel Othfors

om den (alltför) stora oceanångaren 'Great Eastern', byggd för över 4000 emigranter och andra, vilken gjorde sin jungfruresa 1860 från London till New York. Hon hade såväl skovelhjul som propeller och segel, men byggdes om redan på 1870-talet till fartyg för utläggning av en transatlantisk undervattenskabel. Skrotades 1888.

SLÄKTFORSKAREN. Västerbergslagens Släktforskare

Nr 78/01. Anna-Karin Andersson gör reklam för en nästan glömd källa - våra bruksarkiv - som kan ge upplysningar även om deras brukarbetare och torpare i bygden. Hon omnämner särskilt bruksarkiven i Ludvika-trakten.

SLÄKTHISTORISKT FORUM. Sveriges Släktforskarförbund

Nr 1/01. 'Gamla kartor blir digitala'. Göran Samuelsson o. Bengt-Olof Käck redogör för Lantmäteriets historiska utveckling fram till dagens digitaliseringsprojekt, där lantmäterimynderheternas arkiv görs tillgängliga på Internet under de kommande tre åren. - Gunnar Ahlberger skriver om 'Ribbingarna på Svansjö i Torestorp, en adelsätt i Marks hd under vasatiden'. - Finn Bergstrand berättar om 'Smäländskt familjebråk', en provkarta på typiska tvistemål vid tinget och hur man dömde. - Anders Norberg, Riksdagsbiblioteket, efterlyser uppgifter som underlag till en biografi över ståndsriksdagarnas ledamöter (före 1867). - Gudfinna Ragnarsdottir fortsätter att redogöra för hur man släktforskar på Island.

SÖDERTÄLJE-PROBANDEN. Södertälje Släktförening

Nr 136 Sept. 00. 'Jonas Quist, husar vid Örebro Sqvadron' av Birgitta Gidlund. Hon berättar om sin farfars farfar från Mosjö i Örebro län och som levde 1787-1862. - Irma och Rune Zetterlund beskriver med internetadresser mm hur de fann sysslningar i USA och ättlingar till mästere-smeder från Bjuråker (X) och Strömbacka.

Nr 138 Febr. 01. Kjell Henrysson, Tidholm, skriver om 'Ett skatteköp med förhinder' och

reder ut begreppet 'kronoskattegård'. Med detta avsågs en kronogård som försålt av kronan, vanligen till arrendatorn, och därmed blivit en skattegård. 'Skatteköpen' innebar att kronans fastighetsinnehav mer än halverades under 17-1800-talen.

Litteraturförteckning lämnas.

VÄRMLANDSANOR. Värmlands Släktforskarförening

Nr 1/01. Per Clemenssons föredrag från Släktforskar dagarna år 1999 är nu utskrivet: 'Bergsmän och smeder i ett landsarkivs källor' - Roland Kihlstedius redogör för begreppen 'Kyrktagning, kransbrott, kyrkoplikt och stå uppenbar skrift'.

VÄSTGÖTAGENEALOGEN. Västgöta Genealogiska Förening

Nr 1 Febr. 01. Stort temanummer om ryttare, båtsmän och soldater med bl.a.: 'Båtsmän från Hälanda sn' av Nils Johansson, Gävle - 'Ryttaren Håkan Högbergs liv på 1700-talet' av Sara Kroon, Ulricehamn - 'Kungl. Västgöta Reg.' av Lars Svensson, Roasjö - 'En medaljprydd hjälte från Magra' (korporalen Lars Hielte, 1766-1840) av Christer Slätt, Sollebrun - Björn Lippold berättar om Centrala Soldatregistrets i Skövde utveckling och Sture Peterson om Bohusläns Soldatregister.

ÖGF-LÖVET. Östgöta Gen. Förening

Nr 63 Dec. 00. Gunnar Rydberg, Linköping, har skrivit en lång, livfull historisk artikel om 'Hans Theusson, Johan III:s betrodde silversmed'. Artikeln handlar också om Vadstena och Gustav Vasas övriga söner. Hans Theusson tillverkade ett praktskrin för den heliga Birgittas relik, färdigt 1582. Det rövades dock till Polen 1598 av Sigismund och är sedan dess försvunnet. - Om ett soldattorp och dess innevanare 1684-1906 skriver Göran Kratz. Det är torpet Sundsberg i Yxnerum sn, Östergötland, som avses. - Hans Egeskog refererar en träff i nov. 2000 i Göteborg om 'Hur kommer man förbi förstörda kyrkböcker?'

BEGRÄNSAD EFTERSÄNDNING

Vid definitiv eftersändning
retur med nya adressen till:

GöteborgsRegionens
Släktforskare
Erik Dahlbergsgatan 36 B
411 26 Göteborg

B FÖRENINGSG- BREV

Sverige

Porto betalt

Forska med GRS datorer !

Emigranter 1869 - 1930

Sveriges dödbok 1950 - 1999

Svenskt Biografiskt Lexikon A - Rettig (29 band)

Söderskivan, om Södermalm, Stockholm

Föreningen SLÄKTDATAs kyrkoboksregister över födda, vigde och döda

☛ Nästa nummer av Västanbladet utkommer i september 2001 ☛

och har manusstopp den 6 augusti.

Tveka inte ! Såväl korta som längre manus och forskningsresultat mottages för publicering. Gärna även små anekdoter o.d.

Låt oss också få ta del av Dina synpunkter på tidningen.

GöteborgsRegionens Släktforskare

BIBLIOTEK och EXPEDITION

Erik Dahlbergsgatan 36 B, 411 26 Göteborg

har öppet under våren t.o.m. 10 maj 2001

tisdagar kl 10.00 - 12.00

torsdagar kl 10.00 - 14.00 (då torsdagsgruppen har sin verksamhet)

samt **1 timma före varje föreningsmöte** på Erik Dahlbergsgatan.

Tel. 031-13 12 26 www.genealogi.se/grs.htm Postgiro 24 23 85 - 3